

УДК 378.013-057.875:373.2

МАКАРЕНКО Світлана

канд. пед. наук, доцент кафедри дошкільної освіти, Маріупольський державний університет

вул. Матросова, 5, м. Маріуполь, Донецька обл., Україна, 87500

E-mail: msi.osv@gmail.com

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВИТИ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ДОШКІЛЬНА ОСВИТА» В УНІВЕРСИТЕТІ

Анотація. Інноваційний розвиток вищої освіти в Україні зумовлює студентоцентризм, індивідуалізацію навчання і професійного розвитку студентів із урахуванням їхніх інтересів, здібностей, освітніх потреб, вимог суспільства та держави. Відповідно змінюються схеми організації навчання, зокрема й на основі використання здобутків і досвіду неформальної освіти.

Розробленням поняття «неформальна освіта» протягом останніх десятиліть активно займаються дослідники з усього світу. Зокрема, аналіз досвіду організації неформальної освіти студентів педагогічних університетів зарубіжних країн та можливості адаптації такого досвіду до українських реалій здійснено А. Гончарук, Н. Горук, В. Давидовою, Л. Лук'яною, О. Михальчук, О. Шапочкіною. Неформальну освіту студентської молоді в Україні вивчають Ю. Деркач, О. Жихорська, Л. Москаленко, Н. Павлик, Т. Ткач та інші.

Проте питання запровадження теорії і практики організації неформальної освіти у процесі фахової підготовки студентів спеціальності «Дошкільна освіта» тільки-но починають розроблятися (В. Горленко, Н. Сулаєва).

Стаття має дослідний характер: на підставі узагальнення теоретичних доробок науковців та практичного вивчення питання у практиці кафедри дошкільної освіти Маріупольського державного університету здійснено аналіз стану запровадження неформальної освіти студентів спеціальності «Дошкільна освіта» – знань, інтересів і освітніх потреб, самостійної активності та найбільш поширених практик. Визначено перспективи розвитку неформальної освіти студентів спеціальності «Дошкільна освіта» в університеті: розроблення механізмів інтеграції неформальної освіти з формальною освітою, проектування змісту та моделі визнання результатів неформальної освіти; подальше вивчення, розробка й запровадження найкращих практик реалізації неформальної освіти, а також консалтинговий та психолого-педагогічний супровід студентів у неформальній освіті. Це забезпечуватиме студентоцентризм, сприятиме формуванню й реалізації індивідуальної освітньої траєкторії студентів, підвищенню швидкості опанування ними інноваційних технологій.

Ключові слова: неформальна освіта, студенти спеціальності «Дошкільна освіта», характерологічні ознаки, базові функції, принципи, форми, методи, інтеграція.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Інноваційний розвиток вищої освіти в Україні зумовлює індивідуалізацію навчання та професійного розвитку студентів із урахуванням їхніх потреб, особливостей, професійних можливостей і здібностей, а також вимог суспільства й держави. Відповідно до Закону © Макаренко С., 2020

України «Про вищу освіту» (р.І, ст.1, пп.22), студентоцентроване навчання передбачає заохочення здобувачів вищої освіти до ролі автономних і відповідальних суб'єктів освітнього процесу; створення освітнього середовища, орієнтованого на задоволення потреб та інтересів здобувачів вищої освіти, зокрема надання можливостей для формування індивідуальної освітньої траєкторії [1].

Студентоцентроване навчання й викладання на основі врахування потреб і очікувань студентів відіграє важливу роль у стимулюванні їхньої мотивації, самоаналізу та в залученні до освітнього процесу, водночас забезпечуючи відповідний супровід і підтримку з боку викладачів [2, с. 11–13]. Посилення студентоцентрованого підходу до навчання й викладання передбачає забезпечення гнучких індивідуальних траєкторій неперервного професійного розвитку, що вимагає ґрунтовного оновлення освітніх програм із урахуванням потреб стейкхолдерів та розширенням переліку й частки освітніх компонентів за вибором студента (зокрема soft skills); нових форм, методів, змісту освітніх послуг залежно від інтересів споживачів. Відбувається зміна пріоритетів оцінювання системи внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості вищої освіти. Відповідно змінюються схеми організації навчання на підставі використання здобутків і досвіду, визнання компетентностей, набутих поза формальними освітніми програмами в неформальному та інформальному навчанні.

Законом України «Про освіту» (р.І, ст.8, пп.1) визначено, що «Особа реалізує своє право на освіту впродовж життя шляхом формальної, неформальної та інформальної освіти. Держава визнає ці види освіти, створює умови для розвитку суб'єктів освітньої діяльності, що надають відповідні освітні послуги, а також заохочує до здобуття освіти всіх видів» [3]. Окрім організованих форм, індивідуалізації процесу професійного розвитку студентів із урахуванням їхніх потреб у творчій, професійній, особистісній самореалізації сприяє неформальна освіта – «освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій» (р.І, ст.8, пп.3) [3].

Останніми роками в Україні спостерігається сплеск неформальної освіти, яка набуває нових форм і змісту, виробляючи інноваційні техніки й методи, охоплюючи все нові соціально-вікові та професійні групи. Зокрема, поширюється неформальна освіта фахівців дошкільної галузі: проекти, семінари й вебінари, воркшопи, коуч-студії, тренінги та короткотермінові дистанційні курси, не-конференції, форуми із залученням європейських експертів тощо.

Основними перевагами таких заходів неформальної освіти є самостійний вибір місця, часу, тривалості навчання; відсутність вікових, професійних чи інтелектуальних обмежень щодо учасників, що сприяє підвищенню мотивації до навчання й самовдосконалення. Та головне – можливість гнучко та швидко реагувати на потреби ринку праці й послуг, долучення до викладання провідних науковців та найдосвідченіших практиків, найактивніше використання інноваційних підходів, апробація новаторських методик і технологій навчання [4]. Саме це й обумовлює той факт, що неформальна освіта поступово починає виконувати в суспільстві функцію нового постачальника послуг вищої освіти в умовах освіти впродовж життя, «освіти без кордонів».

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Неформальна освіта є новою дефініцією сучасної педагогічної науки, розробкою її поняття протягом останніх десятиліть активно займаються дослідники з усього світу. Теоретичне обґрунтування ідеї неформальної освіти представлено в роботах таких науковців, як В. Андрущенко, Р. Барт, Е. Гусейнова, Р. Дейв, Дж. Дьюї, І. Каленюк, Г. Коломієць, Г. Коль, Ф. Кумбс, Е. Лібанова, Д. Лівінгстон, О. Левченко, Ю. Лук'янова, А. Маслоу, Н. Павлик, Д. Плинокос, К. Роджерс, Д. Свіфт, Н. Ушенко, Д. Філд, П. Ходкінсон.

Аналіз досвіду організації неформальної освіти студентів педагогічних університетів зарубіжних країн та можливості адаптації такого досвіду до українських реалій здійснено А. Гончарук, Н. Горук, В. Давидовою, Л. Лук'яною, О. Михальчук, О. Шапочкіною. Неформальну освіту студентської молоді в Україні вивчають Ю. Деркач, О. Жихорська, Л. Москаленко, Н. Павлик, Т. Ткач. Запровадження неформальної освіти студентів спеціальності «Дошкільна освіта» педагогічних університетів та педагогів дошкільних закладів досліджують В. Горленко, Н. Мельник, Н. Сулаєва.

Незважаючи на досить широке коло досліджень, аналіз свідчить про недостатню розробленість питань застосування теорії та практики організації неформальної освіти у процесі фахової підготовки студентів української вищої школи, зокрема майбутніх педагогів спеціальності «Дошкільна освіта». Поза увагою науковців поки що залишається чітке окреслення змісту, форм і методів неформальної освіти, системи валідації та визнання її результатів, що є провідними для сучасних європейських тенденцій [5, с. 61]. Відсутнє законодавче забезпечення провадження неформальної освіти в нормативно-правовому полі України. Провайдери освітніх послуг не мають достатньо інформації та чіткого розуміння мотивів й освітніх потреб цільової групи.

Натомість, на нашу думку, неформальна освіта має значний потенціал у вирішенні визначених проблемних питань.

Формулювання цілей статті. Тому мета статті – на основі узагальнення теоретичних доробків науковців та практичного вивчення питання проаналізувати стан запровадження неформальної освіти студентів спеціальності «Дошкільна освіта» в університеті, визначити перспективи її подальшого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Аналіз сучасних наукових джерел засвідчив, що в педагогічній науці немає єдиного визначення терміну «неформальна освіта». Н. Павлик пояснює це наявністю суперечливостей розуміння дослідниками змісту поняття, подекуди представленого взаємовиключними поглядами [5, с. 15]. М. Коваленко, Д. Плинокос звертають увагу, що певні корективи поняття спричинюють мінливі умови формування освіти такого типу [6, с. 58].

Усі визначення можна систематизувати за виділеними основними ознаками неформальної освіти [6, 7]. Н. Павлик розподіляє характерологічні ознаки на сталі (обов'язкові характеристики, що визначають сенс і зміст неформальної освіти, ґрунтуються на методології та теоретичних підходах до її впровадження, слугують у якості необхідних і достатніх ознак відокремлення

неформальної освіти від інших видів [5, с. 19–20]) та варіативні (змінні характеристики, які залежать від цілей, ціннісних орієнтацій та спрямованості учасників процесу неформальної освіти; від запитів соціальних інститутів, що її організують; від матеріальних, часових та людських ресурсів [5, с. 20]).

Проведений Н. Павлик контент-аналіз визначень неформальної освіти дозволив виділити її провідні категоріальні ознаки, до яких віднесено: процес та діяльність (масові частки становлять 40 %), організацію поза межами формального навчання (36 %), відсутність сертифікації одержаних компетенцій (28 %), по 20 % відзначено результативність у категоріях знання, уміння й компетенції; задоволення особистісних та пізнавальних потреб її учасників (по 12 %), при цьому основними засобами є гуртки, курси та громадські організації (по 12 %). Серед ознак неформальної освіти найвищу масову долю відзначено за шкалами: організованість (24 %), добровільність (16 %), доступність (16 %), додатковість (16 %) [5, с. 61–62].

Узагальнення даних підтвердило відсутність єдиного погляду на сутність і зміст неформальної освіти. Дослідження показало, що переважно вона розглядається як організований освітній процес або навчальна діяльність, спрямована на задоволення особистісних пізнавальних потреб учасників поза формальними освітніми установами засобами громадських організацій, курсів та гуртків у груповій формі [5, с. 62]. Цей висновок узгоджується з визначенням, сформульованим Н. Павлик: неформальна освіта – процес додаткового цілеспрямованого діалогічного навчання, виховання й розвитку молоді, організованого поза межами змісту, форм і методів освітніх установ та державних інституцій [5, с. 16].

На підставі аналізу й узагальнення наукової літератури Н. Павлик визначила дві базові функції неформальної освіти студентської молоді: соціальну (функцію зміни, зростання соціального статусу учасників шляхом набуття додаткових компетенцій) та особистісну (функцію самореалізації молоді шляхом розширення можливостей для задоволення її актуальних потреб та інтересів, створення простору для активності [5, с. 100]). Дослідниця зазначила можливість подрібнення базових функцій залежно від цілей організації неформальної освіти студентів, наукової сфери досліджень, інтересів учасників освітнього простору тощо. Зокрема, до соціальної функції неформальної освіти авторка відносить освітню, корекційну, професійну, соціально-педагогічну, соціально-адаптаційну, аксіологічну, соціальну, культурну, адаптаційну, громадянську, навчальну, профадаптаційну, інтегративну; до особистісної – розвиваючу, дозвілєву, психологічну, інформаційну, валеологічну, компенсаторну, пізнавальну, компетентнісну, реабілітаційну [5, с. 99].

Принципи неформального навчання є такі: орієнтованість на потреби тих, хто навчається; значущість досвіду, **навчання в дії**, коопераційне навчання (**навчання взаємодіяти**), розвиток емоційної сфери, підвищення самооцінки, навчання вчитися, створення можливостей для самореалізації [5, с. 33].

Аналіз наукових джерел Ю. Деркач [7, с. 20] виявив три форми неформальної освіти, що визначають автори з погляду категорій наміреності та усвідомлення. Самоспрямоване навчання містить елементи наміреності та усвідомлення: особа має бажання навчатись ще на початку процесу й усвідомлює, що вивчила щось. Випадкове навчання – це навчання за відсутності категорії наміреності: набувши досвіду, особа розуміє, що певне навчання відбулося (тільки усвідомлення). Усупільнення належить до інтернаціоналізації

цінностей, ставлень, поведінки, умінь тощо, які відбуваються в повсякденному житті. У цьому випадку відсутні категорії і наміреності, і усвідомлення, проте навчання можна зрозуміти згодом через процес ретроспективного пізнання – зовнішнього або внутрішнього. Перебуваючи у різних ситуаціях, людина може бути змушена визнати, що володіє певними навичками, які є результатом усупільнення [8, с. 14].

Відповідно, серед форм організації неформальної освіти науковці називають очну (мікровикладання, лекції та лекторії, семінари, тематичні школи, літні табори, практикуми, тренінги або тренінгові програми, майстер-класи, творчі майстерні, об'єднання, екскурсії, проєкти, волонтерство, досуг, освітній туризм, музейна педагогіка, фандрайзинг та багато іншого) і дистанційну (дистанційні курси, онлайн-заняття, вебінари тощо). Найбільш характерними методами неформальної освіти є дискусії, діалоги, тематичні ігри та інші, що характеризуються діалогічністю, інтерактивністю, інноваційністю.

Отже, аналіз досліджень науковців довів великий потенціал неформального навчання як додаткової, альтернативної освіти, що забезпечує не лише розширення й засвоєння професійних знань і компетентностей залежно від потреб та інтересів кожного учасника, а й задоволення базових потреб особистості у самопізнанні, саморозкритті, саморозвитку та самоактуалізації.

Принциповими відмінностями неформальної освіти від формальної дослідники називають добровільність та вільний вибір змісту, обсягів і темпів опанування освітньої програми (переважно авторської), відсутність єдиних стандартів, навчання за індивідуальним маршрутом. Атмосфера неформальної освіти завжди комфортна й доброзичлива, відносини педагога з учнем партнерські – усе це створює «ситуацію успіху», підвищення ефективності навчання.

Нинішній процес запровадження неформальної освіти в Україні Н. Павлик характеризує як дослідницький, експериментальний, апробувальний. Зокрема, неформальну освіту дослідницьким, експериментальним шляхом здійснюють переважно громадські організації, неурядові установи, приватні особи, платформи дистанційного навчання, такі як ТОВ «Всеосвіта», ГС «Освіторія», український громадський проєкт масових відкритих онлайн-курсів Prometheus, студія онлайн-освіти EdEra, платформа громадянської освіти ВУМ online, платформи дистанційного навчання «Дистанційна академія TeachHub», [Practicum](#), Coursera, [Despro](#), [EuProstir](#); Вільний відеолекторій WiseCow, Українська Академія Лідерства, ГО «Міжнаціональний центр неформальної освіти» та інші; для фахівців дошкільної освіти – ПРООН ЮНІСЕФ, Цифрове видавництво МЦФР, Інформаційна онлайн-платформа «Центр Знань».

При цьому дослідники відзначають суперечність між зацікавленістю студентської молоді у вільному доступі до інноваційних, альтернативних форм і методів навчання, що відповідають їхнім індивідуальним освітнім і професійним запитам, та обмеженістю доступу до них, відсутністю їх визнання з причин нерозробленості в державі критеріальної системи оцінювання [5, с. 6].

Незважаючи на зазначені суперечності, саме неформальна освіта починає виконувати в суспільстві нові функції: швидкого реагування на соціально-економічні зміни та нові запити ринку праці щодо тематики та змісту навчання, розробки й апробації інноваційних форм організації та методів освіти, забезпечення мінімальних термінів опанування необхідними компетентностями, тобто драйвера розвитку освіти, формування нової освітньої культури.

Сензитивною до цілей та засобів неформальної освіти є студентська молодь, яка на цьому етапі шукає себе, своє місце в житті. При цьому все частіше обирає не якусь одну спеціальність на все життя, а синтез двох чи більше. Тому – неформальна освіта: хтось займається нею для професійного розвитку, оскільки бракує знань із вишу; інші опановують новий фах у пошуках додаткової роботи, оволодівають новими знаннями чи вміннями для самовдосконалення.

Такий зсув із академічного до неформального навчання вже не можна ігнорувати, адже інформаційна ера вимагає від людини навчання протягом життя. У цьому контексті підвищується роль закладів вищої освіти, чії послуги з неформального навчання можуть бути (що емпірично підтверджено зарубіжним досвідом) системними й результативними. Багаторічний досвід формальної освіти вишів (навчальна діяльність та формування компетентностей, апробовані навчальні методики, кваліфіковані викладачі) підсилює позицію закладів і в неформальній освіті. Саме цей формат дозволяє націлити студентів на отримання професійних навичок і компетенцій, а також на формування м'яких навичок (soft skills) у галузі комунікації та прийняття рішень. До того ж в умовах конкуренції на ринку освітніх послуг успіх матимуть ті заклади вищої освіти, які зможуть швидко переформатуватися й виробити власні унікальні пропозиції.

Тож загальноосвітньою тенденцією сьогодення науковці [5, 6, 7] визначають поступовий рух до інтеграції, синтезу, зближення формальної та неформальної освіти замість конкуренції між ними. Такий взаємозв'язок має бути заснований на гнучкому «переході», чергуванні форм організації навчання та їх взаємодоповнювальному, взаємопідсилювальному характері. Н. Павлик, визначаючи основну різницю між формальною і неформальною освітою у процесах організації навчальної діяльності (на противагу підходу до навчання як процесу передачі знань), вбачає інтеграцію в циклічності чергування формальних і неформальних форм навчання внаслідок інноваційного характеру неформальної освіти, що будучи визнаним ефективним, переміщується з площини позаінституційного навчання в систему інституційної освіти [5, с. 15].

Як наслідок переосмислення функцій та формату освіти, змінюються вимоги до якості викладання, його інструментів і підходів: сьогодні важливо не лише передавати студентам знання, але й давати їм систему soft skills, навичок дослідницької роботи, розвитку власної кар'єри тощо. Викладач сьогодні має бути ментором, фасилітатором, створювати оптимальні умови для прогресу студентів та розкриття їхніх когнітивних здібностей до навчання: знайти внутрішні мотиватори і, з урахуванням особливостей до сприйняття інформації, сформував навчальний графік споживання знань, самостійної діяльності, роботи з викладачем та з іншими студентами.

Емпіричне дослідження «Запровадження неформальної освіти студентів спеціальності «Дошкільна освіта» в університеті», проведене в січні – лютому 2020 року серед студентів (бакалавріат і магістратура) кафедри «Дошкільна освіта» Маріупольського державного університету, стало пілотною спробою вивчення й аналізу стану запровадження та визначення перспектив подальшого розвитку неформальної освіти в університеті.

Методом збору емпіричних даних було опитування, реалізоване через спеціально розроблену анкету щодо поінформованості студентів про неформальну освіту та досвіду участі в її заходах, усвідомлення переваг і недоліків такої освіти; виявлення найбільш поширених практик та нових

актуальних тематик і форм організації неформальної освіти, освітніх запитів студентської молоді та бажання здобувати неформальну освіту на базі університету.

Загалом було опитано 314 студентів та отримано такі результати.

Поінформованими про неформальну освіту й такими, які змогли правильно обрати її визначення серед запропонованих, виявилися 31 % студентів; 47 % сплутали неформальну освіту з інформальною (самоосвітою). При цьому більшість опитаних (73 %) підтвердили досвід участі в заходах неформального навчання. Це свідчить про недостатню розповсюдженість самого терміну «неформальна освіта» і його повільне запровадження у вищу освіту. Водночас активність долученості до заходів неформальної освіти демонструє стрімке підвищення її ролі в освіті.

Серед форм організації неформальної освіти поза межами університету найбільш відвідуваними студентами спеціальності «Дошкільна освіта» виявилися заходи очного формату – семінари (22 %) та майстер-класи (20 %). Меншу активність відзначено в дистанційних формах навчання – відеоуроках (16 %) і вебінарах (14 %). Найменш відвідуваними названо тренінги (13 %), курси підвищення кваліфікації (11 %) та форуми, конференції (4 %). Такі результати доводять, що студенти недостатньо обізнані з розмаїттям форм організації, провайдерів та заходів неформальної освіти (особливо онлайн-навчання), тому не використовують її широких можливостей для професійного й особистісного розвитку. Інформацію про заходи дізнаються переважно від друзів або з соціальних мереж, а не шукають самостійно.

96 % учасників заходів неформальної освіти лишилися задоволеними ними та рекомендували друзям і колегам, хоча пояснити, обґрунтувати причини змогли лише 51 % із них. Найважливішими ознаками заходів визначено такі:

- пізнавально, змістовно; «багато нової корисної інформації, зокрема й особисто для мене» (32 %);
- інформація доступна для сприйняття і легко, наочно подана в неформальній обстановці, є можливість обговорити її з більш досвідченими колегами (29 %);
- дуже цікаво! (14 %);
- практично, багато прикладів із реальної практики та особистого досвіду, багато практичних форм роботи, що сприяє набуттю практичних знань та навичок (10 %);
- зручно – онлайн-заходи доступні будь-коли, не треба гаяти час на проїзд чи очікування, стисла і точна подача інформації (7 %).

Відповіді демонструють усвідомлене позитивне ставлення студентів до заходів неформальної освіти як до самостійно обраних, що характеризуються ефективними інноваційними підходами до організації навчальної діяльності; забезпечують отримання додаткових знань, умінь, актуальних компетенцій для майбутньої професії у короткий термін. Відзначено й досить глибокий аналітичний підхід (поки що половини учасників) до вибору заходів, що є потенціалом для подальшого активного використання неформальної освіти в освіті впродовж життя.

Певні негативні аспекти неформального навчання визначили 31 % його учасників (69 % учасників «сподобалось все»), найбільш поширеними є такі:

- тривалість: коротка або занадто довга (29 %);

- «більше подобається спілкування вживу, ніж онлайн (вебінари, відеоуроки)», «під час вебінарів можливі проблеми зі зв'язком» (17 %);
- організація деяких заходів: незручність графіка – заходи відбуваються, як правило, у навчальний (робочий) час; іноді на всіх не вистачає матеріалів (17 %);
- програма, зміст заходів не завжди відповідають темі, очікуванням учасників (8 %);
- «буває таке, що ти не згоден із поданою інформацією та хочеш пояснити, але, на жаль, це не береться до уваги, бо є чітка структура, за якою слідує і не хочуть порушувати» (4 %).

Зазначене підтверджує наш попередній висновок про усвідомлене ставлення студентів (висловились 92 % учасників заходів) до власного навчання та обраних заходів. Разом із тим зауваження свідчать про недостатню якість деяких заходів неформальної освіти, що на нашу думку, пов'язано з їх неконтрольованістю із боку держави, відсутністю ліцензії та сертифікації.

З огляду на зазначене 56 % учасників опитування висловили бажання брати участь у заходах неформальної освіти в університеті, що свідчить про їхнє позитивне ставлення до неформальної освіти та готовність поєднувати її з формальною, університетською освітою. Відсутність досвіду такої інтеграції та певний страх перед новим, невідомим не дав змоги визначитися в цьому 33 % респондентів, 11 % поки що утрималися.

Також 59 % респондентів підтримали пропозицію щодо визнання участі в заходах неформальної освіти як частини навчання в університеті, не змогли дати відповідь щодо цього 22 %, відмовилися 19 % опитаних студентів. Причинами негативних відповідей названо брак часу, достатнє навчальне навантаження в межах університетської освіти, відсутність сертифікації та законодавчого забезпечення системи визнання результатів неформальної освіти.

Серед найбільш актуальних тем, які студенти спеціальності «Дошкільна освіта» хотіли б опанувати під час заходів неформальної освіти в університеті, такі:

- нові методики й технології в освітньому процесі закладу дошкільної освіти (30 %);
- інклюзивна освіта дошкільників (28 %);
- «Як стати кращим у своїй роботі. Навички кар'єрного росту» (3 %);
- самоорганізація, тайм-менеджмент (3 %);
- «Що таке неформальна освіта та кому вона потрібна? Чому можна навчитися поза університетом?» (3 %);
- приватний бізнес у сфері освітніх послуг (1 %);
- освіта дорослих (1 %).

Зазначені найбільш актуальні теми підтверджують необхідність спрямування неформальної освіти на професійний та особистісний розвиток студента.

Відтак, аналіз вивченого стану запровадження неформальної освіти серед студентів спеціальності «Дошкільна освіта» Маріупольського державного університету довів: недостатня поінформованість студентів щодо неформальної освіти спричинює неусвідомлення її важливості (для підвищення рівня професійної компетентності, кар'єрного зростання, особистісного розвитку тощо), невикористання при проєктуванні й реалізації індивідуальної траєкторії професійного розвитку, невмотивованість щодо самостійного пошуку

провайдерів і практичного використання ресурсів для отримання необхідних компетенцій.

На підставі узагальнення теоретичних доробків науковців та аналізу стану запровадження неформальної освіти студентів спеціальності «Дошкільна освіта» в університеті визначимо перспективи подальшого розвитку неформальної освіти:

- популяризація концепції освіти впродовж життя та неформальної освіти серед студентів різних вікових груп та курсів;
- розроблення механізмів інтеграції формальної та неформальної освіти в університеті;
- визначення критеріїв та показників якості неформальної освіти;
- розроблення моделі визнання результатів неформальної освіти у формальній освіті університету;
- проєктування змісту неформальної освіти студентів спеціальності «Дошкільна освіта» – як додаткової системи формування професійної компетентності, орієнтованої на оволодіння соціально-педагогічними функціями та розвиток особистості майбутніх фахівців [5, с. 152];
- визначення місця неформальної освіти в освітній програмі щодо забезпечення можливості додаткового впливу на усі її компоненти [5, с. 152]:
 - на зміст освіти через надання спеціалізацій або додаткових освітніх послуг;
 - на розширення й діалогізацію форм і методів навчання;
 - на інструментарій оцінювання рівня професійної компетентності випускників із урахуванням самостійно набутого досвіду;
 - на залучення додаткових ресурсів за рахунок провайдерів неформальної освіти та наявне матеріально-технічне забезпечення;
 - на вимоги до діяльності професорсько-викладацького складу через зміну рівня домагань студентів на налагодження конструктивної взаємодії;
 - на систему управління діяльністю кафедри з урахуванням спецкурсів неформального навчання, освітніх проєктів та їх менеджменту;
- вивчення, розробка й запровадження найкращих практик реалізації неформальної освіти;
- консалтинговий та психолого-педагогічний супровід студентів у неформальній освіті.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, проведене дослідження підтвердило актуальність неформальної освіти, зокрема, для студентів спеціальності «Дошкільна освіта» університету, оскільки дозволяє підвищувати рівень професійної компетентності завдяки більшій специфікації процесу фахової підготовки відповідно до потреб та інтересів стейкхолдерів; формувати індивідуальну траєкторію професійного розвитку за рахунок вільного самостійного вибору окремих дисциплін або курсів, викладачів провідних вишів України та світу на відкритих освітніх платформах; генерувати та опановувати інновації.

Вивчення стану запровадження неформальної освіти в університеті показало, що така освіта стає все більш поширеною практикою серед студентів (73 %), хоча терміном володіють лише 31 % опитуваних. Найбільш відвідуваними заходами є очні семінари та майстер-класи, менша активність – у відеоуроках і вебінарах. Студенти усвідомлюють переваги й певні недоліки неформальної освіти, визначають її нові актуальні теми й форми організації,

хоча інформацію про заходи частіше дізнаються від друзів або з соціальних мереж – не шукають самостійно. Мають бажання здобувати неформальну освіту на базі університету 56 % опитуваних, визнання участі в заходах неформальної освіти як частини навчання в університеті – 59 % респондентів.

Результати дослідження можуть бути корисні провайдерам послуг вищої освіти спеціальності «Дошкільна освіта» для більш чіткого розуміння потреб студентів та планування роботи з ними, що, у свою чергу, сприятиме підвищенню результативності їхньої роботи та ефективності у взаємодії зі стейкхолдерами.

На підставі узагальнення теоретичних доробків науковців та аналізу стану запровадження неформальної освіти студентів спеціальності «Дошкільна освіта» в університеті визначено перспективи її розвитку.

Подальший розгляд теми статті може бути пов'язано з вивченням стану й перспектив запровадження неформальної освіти у підвищення кваліфікації педагогів дошкільної освіти, та порівнянням отриманих результатів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № [1556-VII](#). *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 37-38. С. 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 12.02.2020).
2. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG) [Ухвалено Міністерською конференцією в Єревані, 14-15 травня 2015 р.]. Київ : ТОВ «ЦС», 2015. 32 с.
3. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 38-39. С. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 12.02.2020).
4. Гусейнова Е. І., Лук'янова Ю. М. Неформальна освіта як важливий елемент безперервної освіти. *Научное пространство Европы – 2012: материалы VIII Междунар. науч.-практ. конф.*, (Przemysl, Poland, 07-15.04.2012). Przemysl, 2012. URL: http://www.rusnauka.com/11_NPE_2012/Pedagogica/4_106261.doc.htm (дата звернення: 12.02.2020).
5. Павлик Н. П. Теорія і практика організації неформальної освіти майбутніх соціальних педагогів : монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 350 с.
6. Плинокос Д. Д., Коваленко М. О. Неформальна освіта: теоретичні аспекти і наукові підходи. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. Кіровоград, 2016. Вип. 29. С. 53–60.
7. Деркач Ю. Неформальна освіта як умова неперервного навчання молоді. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. Львів, 2008. Вип. 23. С. 17–22.
8. The research on new approaches to lifelong learning. Ontario Institute for Studies in Education of the University of Toronto (OISE/UT). URL: <https://nall.oise.utoronto.ca/index.htm> (дата звернення: 12.02.2020).

Стаття надійшла до редакції 17.12.2019.

МАКАРЕНКО Светлана

канд. пед. наук, доцент кафедры дошкольного образования,
Мариупольский государственный университет (г. Мариуполь, Украина)
ул. Матросова 5, г. Мариуполь, Донецкая область, Украина, 87500
E-mail: msi.osv@gmail.com

СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РЕАЛИЗАЦИИ НЕФОРМАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ СТУДЕНТОВ СПЕЦИАЛЬНОСТИ «ДОШКОЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ» В УНИВЕРСИТЕТЕ

Резюме. Инновационное развитие высшего образования в Украине актуализирует студентоцентризм, индивидуализацию обучения и профессионального развития студентов с учетом их интересов, способностей, образовательных потребностей, требований общества и государства. Соответственно изменяются схемы организации обучения, в том числе – на основе использования опыта и достижений неформального образования.

Разработкой понятия «неформальное образование» на протяжении последних десятилетий активно занимаются исследователи всего мира. В том числе, анализ опыта организации неформального образования студентов педагогических университетов зарубежных стран и возможности адаптации такого опыта к украинским реалиям осуществлен А. Гончарук, Н. Горук, В. Давыдовой, Л. Лукьяновой, Е. Михальчук, О. Шапочкиной. Неформальное образование студенческой молодежи в Украине изучают Ю. Деркач, О. Жихорская, Л. Москаленко, Н. Павлик, Т. Ткач и другие.

Однако вопросы включения теории и практики организации неформального образования в процесс подготовки студентов специальности «Дошкольное образование» только начинают разрабатываться (В. Горленко, Н. Сулаева).

Данная статья носит исследовательский характер: на основе обобщения теоретических разработок ученых и практического изучения вопроса в практике кафедры дошкольного образования Мариупольского государственного университета осуществлен анализ состояния реализации неформального образования студентов специальности «Дошкольное образование».

Определены перспективы развития неформального образования студентов специальности «Дошкольное образование» в университете: разработка механизмов интеграции неформального образования с формальным, модели признания результатов неформального образования; дальнейшее изучение, разработка и внедрение наилучших практик реализации неформального образования, а также консалтинговое и психолого-педагогическое сопровождение студентов в неформальном образовании.

Это обеспечит студентоцентризм, будет способствовать формированию и реализации индивидуальной образовательной траектории студентов, повышению скорости овладения ими инновационными технологиями.

Ключевые слова: неформальное образование, студенты специальности «Дошкольное образование», характерологические признаки, базовые функции, принципы, формы, методы, интеграция

MAKARENKO Svitlana

Ph.D. in Pedagogy, Associate Professor, Preschool Education Department
Mariupol State University (Mariupol, Ukraine)
Matrosova Str. 5, Mariupol, Donetsk region, Ukraine, 87500
E-mail: msi.osv@gmail.com

STATE AND PROSPECTS OF INTRODUCING NON-FORMAL EDUCATION OF STUDENTS OF THE SPECIALTY «PRESCHOOL EDUCATION» AT THE UNIVERSITY

Summary. The article has a research character: based on a generalization of theoretical researches and a practical study of the issue in the practice of Preschool Education Department of Mariupol State University, the state of implementation of non-formal education of students of the specialty «Preschool Education» is analysed. The development prospects of non-formal education of students of the specialty «Preschool education» at the University for the further study, development and implementation of best practices for the implementation of non-formal education, the mechanisms of its integration with formal education, and the recognition model of the results of non-formal education are delineated.

Keywords: non-formal education, students of the specialty «Preschool education», character features, basic functions, principles, forms, methods, integration.

Abstract. Introduction. The innovative development of higher education in Ukraine determines *student-centred approach*, individualization of students' education and professional development, taking into account their interests, abilities, professional needs, requirements of society and the state. Accordingly, the learning management schemes are changing, including based on the use of the non-formal education achievements and experience.

Analysis of publications. Over the past decades, researchers from around the world have been actively developing the concept of «non-formal education». In particular, the analysis of the experience of organizing non-formal education of students of pedagogical universities of foreign countries and the possibility of adapting such experience to Ukrainian realities was carried out by A. Honcharuk, N. Horuk, V. Davydova, L. Lukianova, O. Mykhalchuk, O. Shapochkina. Non-formal education of student youth in Ukraine is studied by Yu. Derkach, O. Zhykhorska, L. Moskalenko, N. Pavlyk, T. Tkach and others.

However, the issues of introduction of non-formal education theory and practice in the process of professional training of students of the specialty «Preschool education» are still beginning to be developed (V. Horlenko, N. Sulaieva).

Purpose. The article has a research character: based on a generalization of theoretical researches and a practical study of the issue in the practice of Preschool Education Department of Mariupol State University, the state of implementation of non-formal education of students of the specialty «Preschool Education» is analysed – knowledge, interests, educational needs, self-activity and the most common practices.

Results. The development prospects of non-formal education of students of the specialty «Preschool education» at the University for the further study, development and implementation of best practices for the implementation of non-formal education, the mechanisms of its integration with formal education, and the recognition model of the results of non-formal education are delineated. This will ensure *student-centred approach*, contribute to the formation and implementation of the students' individual educational trajectory, increase the speed of innovative technologies development by them.

Conclusion. The article may be useful to higher education providers in the specialty «Preschool education» for a clearer understanding of the students' needs in non-formal education and planning for working with them.

REFERENCES

1. *Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» [On Higher Education: The Law of Ukraine]*. № 1556-VII. (2014). [in Ukrainian]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. *Standarty I rekomendatsii shchodo zabezpechennia yakosti v Yevropeiskomu prostori vyshchoi osvity [Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG)]*. (2015). Kyiv: CS Ltd [in Ukrainian].
3. *Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [On Education. The Law of Ukraine]*. № 2145-VIII. (2017). [in Ukrainian]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
4. Huseinova, E. I., & Lukianova, Yu. M. (Eds.). (2012). *Neformalna osvita yak vazhlyvyi element bezpererвної osvity [Non-formal education as an important element of continuing education]*. Proceedings from ESA '12: VIII Mezhdunarodnaja nauchno-prakticheskaja konferencija «Nauchnoe prostranstvo Evropy – 2012» – VIII International Scientific and Practical Conference «European Science Area – 2012». Przemysl. [in Ukrainian]. Retrieved from http://www.rusnauka.com/11_NPE_2012/Pedagogica/4_106261.doc.htm.
5. Pavlyk, N. P. (2018). *Teoriia I praktyka orhanizatsii neformalnoi osvity maibutnikh sotsialnykh pedahohiv [Theory and practice of organizing non-formal education of future social educators]*. Zhytomyr: Vyd-voZhDUim. I. Franka [in Ukrainian].
6. Plynokos, D. D., & Kovalenko, M. O. (2016). *Neformalna osvita: teoretychni aspekty I naukovi pidkhody [Non-formal education: theoretical aspects and scientific approaches]*. *Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky – Scientific works of Kirovograd National Technical University. Economic sciences*, 29, 53-60 [in Ukrainian].
7. Derkach, Yu. (2008). *Neformalna osvita yak umova nepererвноho navchannia molodi [Non-formal education as a condition for continuing education of young people]*. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia pedahohichna – Bulletin of Lviv University. Pedagogical Series*, 23, 17-22 [in Ukrainian].
8. The research on new approaches to lifelong learning. Ontario Institute for Studies in Education of the University of Toronto (OISE/UT). Retrieved from: <https://nall.oise.utoronto.ca/index.htm>.

(англійською переклав О. Бодик – доктор філософії, доцент, доцент кафедри англійської філології Маріупольського державного університету)